

Một phương pháp canh tác lúa có hiệu quả cao về kinh tế, môi trường

NGÔ ĐÌNH HÒA

Được chính thức đưa vào Việt Nam từ năm 2007, SRI (System of Rice Intensification - Hệ thống thâm canh lúa) là phương pháp áp dụng kỹ thuật thâm canh lúa nhằm giảm mật độ gieo cấy, nước tưới, phân bón và thuốc bảo vệ thực vật (BVTV). Lần đầu tiên, SRI do nhà khoa học người Pháp Fr. Laulaniere giới thiệu tại Madagascar từ những năm 80, sau đó được tiến sĩ người Mỹ Norman Uphoff thuộc Viện Quốc tế về lương thực, nông nghiệp và phát triển của Đại học Cornell (Hoa Kỳ) phổ biến rộng rãi. Hiện SRI đang được trên 30 nước áp dụng và được đánh giá là một phương pháp canh tác tiên tiến và có hiệu quả cao về kinh tế và môi trường. Tại Việt Nam, SRI đã được thực hiện tại một số tỉnh như Yên Bái, Phú Thọ, Hà Nội, Nghệ An, Hà Tĩnh...

So với phương pháp thâm canh truyền thống, thực hiện SRI có thể giúp nông dân giảm chi phí sản xuất, tăng năng suất. Chính từ những ưu điểm này mà hệ thống canh tác cải tiến SRI đã được nhiều địa phương ở đồng bằng, trung du, miền núi phía Bắc đưa vào thí điểm và đã đưa lại hiệu quả khả quan. Đến nay, SRI đã được Bộ Nông nghiệp và PTNT công nhận là một tiến bộ kỹ thuật. Theo ông Ngô Tiến Dũng, Trưởng phòng BVTV thuộc Cục Bảo vệ thực vật - Bộ Nông nghiệp và PTNT, SRI là một hệ thống thâm canh lúa cải tiến. Đây là một phương pháp dựa trên những nguyên tắc kỹ thuật phù hợp, giúp cho cây lúa phát triển một cách tốt nhất. Cây lúa chỉ có thể khỏe mạnh khi nó có một bộ rễ tốt, cây đẻ nhiều nhánh, bụi lúa có nhiều bông, mỗi bông có nhiều hạt chắc. Ông Dũng cho biết: “Chương trình SRI đã thực hiện từ năm 2007 và năm đó Bộ NN&PTNT công nhận SRI là một tiến bộ kỹ thuật. Nhưng sang đến năm 2010, SRI có một chuyển biến mới, tức là trên nền tảng của SRI, chúng ta tiến tới sản xuất lúa theo hướng Việt GAP, khi mà trong việc triển khai vụ mùa năm nay, lúa thối được sản xuất theo kỹ thuật SRI được một số công ty đến đăng ký mua với giá bằng 1,3 lần so với giá lúa bình thường”. Đây là một dấu hiệu rất tốt nói lên rằng chúng ta sản xuất lúa trên nền tảng ban đầu là SRI, nó tiến tới sản xuất thân thiện với môi trường, đảm bảo sức khỏe cộng đồng.

Mặc dầu đây là một phương pháp sản xuất lúa hiệu quả, thân thiện với môi trường nhưng để nông dân áp dụng và nhân rộng thì phải làm thay đổi nhận thức của họ - những người đã quá quen thuộc với các phương pháp sản xuất truyền thống. Một khi người nông dân đã chấp nhận thay đổi thì SRI sẽ mang lại thu nhập đáng kể cho những người trồng lúa, đặc biệt là người nghèo. Điều này đã được minh chứng ở nhiều nước châu Á khi mà các tổ chức cộng đồng hỗ trợ người dân áp dụng phương pháp canh tác này. Ví dụ như ở Campuchia, tổ chức phi chính phủ cùng với tổ chức OXFAM Hoa Kỳ đã nhân rộng thành công mô hình giữa canh tác lúa theo phương pháp SRI với hoạt động tín dụng tiết kiệm. Mô hình này đã giúp nông dân làm lúa vừa tăng thu nhập, vừa tiết kiệm để dành được cho gia đình.

Điểm mạnh của phương pháp sản xuất lúa cải tiến SRI là canh tác đơn giản, giảm chi phí và tăng năng suất. Tuy nhiên, dù chiếm ưu thế hơn hẳn so với phương pháp canh tác truyền thống nhưng áp dụng SRI ở nhiều địa phương nước ta còn gặp nhiều khó khăn. Nguyên nhân chủ yếu do nông dân ngại thay đổi thói quen cũ. Ông Trương Văn Tiết, Chủ tịch Hội Nông dân xã Đồng Phú, huyện Chương Mỹ - Hà Nội cho biết: “Khó khăn chủ yếu là nhận thức của người nông dân. Trước kia cấy một sào (sào Bắc Bộ 360m²) phải hết 2 - 3kg thóc giống. Theo phương pháp SRI chỉ hết 1kg thóc giống thì họ nghi ngờ, bởi vì cấy khi mạ còn quá nhỏ và chỉ cấy 1 dảnh/khóm, cấy xong thì mạ có thể bị ngập và chết”.

Về phương diện kỹ thuật, SRI áp dụng cấy thưa, cấy mạ non khi mạ mới có 2,5 - 3 lá. Hiệu quả mang lại là:

- Giảm được lượng thóc giống (chỉ bằng 20 - 30% so với canh tác truyền thống).

- Năng suất tăng 5,8 - 10% (230 kg/sào Bắc Bộ so với 220 kg/sào trước đây).

- Sâu bệnh ít, giảm chi phí BVTV: không dùng hoặc dùng rất ít thuốc BVTV, kể cả thuốc trừ cỏ.

- Giảm lượng phân bón chỉ 4kg urea/sào (cách bón cũ 6 - 7 kg/sào).

- Cấy nhanh. Trước đây mỗi sào phải mất 1 - 1,5 công cấy. Theo phương pháp SRI thì chỉ mất

không tới 0,5 công (cấy 1 dảnh, cấy thưa, cấy truyền thống mỗi mét vuông 40 - 55 khóm, theo SRI thì chỉ cấy 30 khóm trở xuống).

- Tiết kiệm nước. Phơi ruộng suốt trong thời kỳ lúa đẻ nhánh không phải tưới nước; thân lúa khỏe, đẻ mạnh (9 - 10 dảnh/khóm, có mô hình đạt 12 - 14 dảnh/khóm). Giảm thủy lợi phí từ 11 - 50%.

Nguyên tắc cơ bản của SRI là đảm bảo cho bộ rễ lúa phát triển tối đa; giảm đến mức thấp nhất sự cạnh tranh, tổn thương của bộ rễ trong và sau khi cấy.

Theo bà Lê Nguyệt Minh, Giám đốc dự án của tổ chức OXFAM (Mỹ) trực tiếp quản lý chương trình kinh tế ở Việt Nam thì SRI không phải là một tiến bộ kỹ thuật hoàn toàn mới; nó đúc kết những vấn đề kinh nghiệm của Việt Nam trong vài chục năm gần đây nhưng chỉ được giới thiệu một cách đơn lẻ chứ chưa hệ thống thành một biện pháp, một gói kỹ thuật cho bà con nông dân. So với phương pháp cấy lúa truyền thống, SRI chỉ cấy 1 dảnh/khóm và cấy mạ non, mật độ thưa dày tùy theo chất lượng đất ruộng mà có thể điều chỉnh ở mức 10 khóm cho đến 39 khóm/m². Phương pháp bón phân dựa vào bảng so màu lá lúa để bón lượng phân thích hợp cho từng giai đoạn phát triển của cây lúa; đồng thời phải rút cạn và điều tiết nước hợp lý trong quá trình sinh trưởng bằng các hệ thống rãnh nước bên cạnh ruộng lúa thay vì luôn luôn giữ nước trong ruộng như trước đây. Chính vì những nguyên tắc đó mà cây lúa cấy theo phương pháp SRI có bộ rễ chắc khỏe và phát triển tốt, thân cây cứng cáp tránh được đổ ngã khi có gió to, khả năng đề kháng sâu bệnh tăng lên nhiều. Do không phải giữ nước trong ruộng nên hạn chế được ốc bươu vàng... giảm được 30% khí mê tan thải ra môi trường một trong những khí quan trọng gây nên hiệu ứng nhà kính.

Kết quả nhiều địa phương ở phía Bắc áp dụng cho thấy năng suất lúa tăng từ 5,8 - 14,4%, lợi nhuận tăng từ 21,3 - 50%, giảm 6,2 - 30,5% lượng phân bón, giảm thuốc bảo vệ thực vật từ 33,3 - 83%, giảm thủy lợi phí từ 11 - 50%. Tính ra lãi từ 1,3 - 1,8 triệu đồng/sào Bắc Bộ so với canh tác truyền thống.

N.Đ.H